

foto František Hall

Národní park:
značka, která se dobře prodává

foto Martin Vach

foto © Jaroslav Vogelstanz

Šumava patří mezi nejpopulárnější místa u nás. Park každoročně navštíví kolem dvou milionů turistů

Šumava patří mezi klenoty českého přírodního dědictví. Rašeliniště, zbytky smrkových a bukových pralesů, Vltavský luh, horské louky, ledovcová jezera i prudké řeky tvoří pestrou mozaiku unikátních biotopů. Domov zde mají desítky ohrožených druhů rostlin a živočichů: rys, tetřev, velká sova pušтік bělavý, krásná arnika kvetoucí na lukách či masožravá rostlina rosnatka okrouhlostá. Na rašeliništích žijí dokonce i takzvané endemité druhy hmyzu, které se nikde jinde na světě nevyskytují. Mimořádnou hodnotu má rovněž pohoří jako celek: tvoří největší souvislý komplex lesů ve střední Evropě, nazývaný její zelenou střechou.

Šumava proto patří mezi nejpopulárnější místa u nás. Národní park každoročně navštíví kolem dvou milionů turistů [1]. Přírodní hodnoty Šumavy jsou však celosvětově známé, dostává se jim pozornosti mnoha zahraničních turistů i odborníků. Angažuje se zde dokonce známý Světový fond pro ochranu přírody (WWF). V roce 1990 byla vyhlášena biosferickou rezervací UNESCO. Šumavská rašeliniště jsou na seznamu nejdůležitějších světových mokřadů chráněných tzv. Ramsarskou konvencí.

Národní park na Šumavě zajišťuje dobrou péči o vzácnou přírodu a zároveň znamená velkou ekonomickou příležitost pro horské obce.

Národní park Šumava

Unikátní šumavská krajina zaslouží dobrou ochranu. Ne náhodou první návrhy na vyhlášení přírodního parku pocházejí už z roku 1911. V roce 1946 vydal apel ke zřízení národního parku legendární profesor Julius Komárek [2].

Přesto se vyhlášení největšího českého národního parku podařilo až po pádu železné opony v roce 1991, bohužel ve zmenšené variantě. Z původního návrhu na vyhlášení národního parku byla politickým rozhodnutím vyřazena dvě velmi cenná

místa: pravý břeh Lipna a Černé a Čertovo jezero. Národní park Šumava nyní na 681 čtverečních kilometrech chrání jádrové části pohoří, včetně Modravských slatí, Trojmezenského pralesa s Plešným jezerem, kaňonu Vydry, Smrčiny a Vltavského luhu. Téměř 84 % plochy parku tvoří lesy [3].

Posláním parku je chránit bohatství a přirozený vývoj ekosystémů, vytvořit podmínky pro prosperitu obcí a umožnit poznání přírody formou šetrné turistiky. Ochrana přírodních proměn ekosystémů má mimořádný význam. Umožňuje nám poznat, jak se příroda vyvíjí, například jak se lesy mění při probíhajících změnách podnebí. Postihnout všechny aspekty těchto složitých procesů lze pouze na větším území – v národních parcích.

Národní park musí zároveň tvořit pevné zázemí lidem, kteří v něm žijí. Při dobrém vedení se to daří. V zahraničí národní parky obvykle přinášejí ekonomickou vzpruhu celému regionu.

Ekonomické přínosy národních parků

Hlavní ekonomický přínos národních parků spočívá ve značce a nabídce příležitostí pro šetrnou turistiku. Pro řadu turistů je totiž právě ochrana přírody důvodem, proč region navštívit.

Příklad ukazuje hned německá strana Šumavy: deset let po svém vzniku Národní park Bavorský les přinášel místním obcím 25 až 30 milionů marek ročně navíc [4]. Další případy jsou podobné. Mezi ty už klasické patří italský národní park Abruzzo, jehož založení vedlo k oživení ekonomiky této chudé oblasti [5]. Srovnávací ekonomická studie zjistila, že po zřízení parku se území stalo nejbohatším regionem Apenin, zastavil se odliv obyvatel, vznikla nová pracovní místa a zlepšila se věková struktura obyvatel [6]. Přípravují se proto ambiciózní

Turistický obrat v Národním parku Bavorský les je ve srovnání se zbytkem pohoří dvojnásobný

plány na jeho rozšíření do masivní sítě chráněných území v Centrálních Apeninách o rozloze 6000 km² [7].

Turisty do regionu přitahuje právě chráněné území. Národní parky mají mezinárodní věhlas, a oblast proto získává výhodu před dalšími podobnými místy. Stačí se opět podívat do Bavorského lesa. Turistický obrat v parku je ve srovnání se zbytkem pohoří dvojnásobný; 72% dotázaných Němců dává přednost dovoleně v některém národním parku [4]. Právě tato preference umožňuje získávat z cestovního ruchu 4600 marek na obyvatele ročně a vytvořit přes 4500 pracovních míst [4]. Průzkum mezi návštěvníky NP Bavorský les ukázal, že pro 56% turistů byl národní park zásadním motivem pro rozhodnutí jet na dovolenou právě sem. Dalších deset procent návštěvníků by sem jinak vůbec nepřijelo [8]. Z výdajů rekreantů, kteří sem přijíždějí výhradně kvůli národnímu parku, region každoročně získává asi 40 milionů eur navíc [9].

Podobně zkušenost obyvatel Bialowiezského pralesa v Polsku ukazuje, že turisté preferují tu část, jež leží v národním parku [10]. Každý z 27 francouzských regionálních přírodních parků vytváří v průměru 200 pracovních příležitostí [11]. Chorvatské národní parky zvyšují zaměstnanost díky tomu, že na využití ekonomických možností, které z ochrany přírody vyplývají, úzce spolupracují s obcemi [12].

Turisté v regionu využívají nejrůznějších služeb. Při dobré spolupráci mezi obcemi a národním parkem lze tuto nabídku ještě podstatně zpestřit. Navíc samotná správa parku vytváří pracovní místa. V Bavorském lese zaměstnává 200 lidí, zatímco v běžném lesním podniku srovnatelné velikosti by práci našla jen polovina [4].

Rostoucí zájem o ekoturismus

Profit národních parků se opírá o tzv. ekoturismus, odvětví turistiky zaměřené na rekreační využití zachovalé přírody.

Obchodním artiklem se v něm stávají divoké ekosystémy a vzácné druhy zvířat či rostlin [13]. Nikoli náhodou v marketingových průzkumech 50% zákazníků tohoto sektoru uvádí jako hlavní nebo důležitý důvod své cesty návštěvu chráněných území [13].

Ekoturismus je stále populárnější především mezi západoevropskými a americkými zákazníky. Představuje nejrychleji rostoucí odvětví turistiky [13]; poptávka se zvyšuje o 10–30% ročně [14]. Už koncem osmdesátých let byl světový obrat odhadován na asi 90–230 miliard dolarů ročně [12]. Výzkum amerických cestovních kanceláří rovněž ukázal, že ekoturisté v průměru utrácejí větší částky než jiné skupiny – ostatně obvykle jde o lidi relativně starší, nad 30 let věku [13]. Tyto výsledky potvrdil i výzkum provedený v Rakousku: ekoturisté jsou za dovolenou připraveni vydat o 5 až 20% více peněz než běžní turisté [15].

Tento trend je důsledkem širších změn v rekreačním sektoru. Konvenční masová turistika klade důraz na zajištěné pohodlí, koncentrované ve velkých, technicky vybavených centrech (pláže, lyžařská střediska aj.) s obsluhou zajišťující unifikované, připravené služby. Nyní se ale stále více prosazuje moderní trend, který požaduje individualitu a spontánnost, poznávání a informace, místní odlišnosti, tradiční kulturu i přírodu. Zákazníci dávají přednost ubytování v rodinách, malých hotelech a penzionech, snaží se být nezávislí a objevovat [14] [16]. Vedle ekoturismu se tento trend projevuje také například v agroturistice.

Výhodou ekoturismu rovněž je, že jej obvykle provozují lokální podnikatelé a zisky i daně zůstávají v místě. Masivní střediska často patří velkým společnostem se sídlem mimo region. Využití tohoto potenciálu ovšem má své podmínky. Je proto ekonomicky mimořádně důležité zachovat si značku národního parku, stejně jako výhodu nepoškozeného území bez masivních rekreačních středisek či velkých lyžařských areálů. V některých regionech „turistika ničí turistiku“, jak už v roce 1980

foto Šárka Kilarová

foto Zdenka Křenová

Ekoturismus je stále populárnější, zato návštěvníků velkých rekreačních středisek ubývá

varovala starší studie OECD [17]. Zatímco zájem o masovou sportovní rekreaci bude postupně klesat, ekoturismus představuje značnou hospodářskou příležitost. Přitom konkurence neporušených národních parků je ve střední Evropě daleko menší než konkurence například středisek zimních sportů: sjezdovku mají pomalu na každém alpském kopci, zato míst s divokou přírodou turisté široce daleko naleznou jen několik.

Image národního parku rovněž podporuje místní zemědělství, kterému dodává značku čistoty a zdraví. Také ta se na potravinářském trhu stává velmi důležitým předpokladem konkurenceschopnosti [18]. Na rozdíl od ostatních zemědělských komodit v evropských zemích poptávka po produkci certifikovaného ekologického zemědělství výrazně převyšuje nabídku a rapidně roste [19]. Zboží z národního parku má podobnou výhodu, zejména potom v kombinaci s dodržováním dalších, specifických pravidel šetrného ekologického hospodaření.

Jak na Šumavě?

Prestížní mezinárodní instituce pro ochranu přírody IUCN doporučuje, aby vlády používaly chráněná území jako „v mnoha místech i nejlepší způsob revitalizace ekonomiky okrajových venkovských oblastí“ [7]. Šumava a její okolí zatím ale ekonomického potenciálu národního parku využívá jen zčásti. Příčin je několik:

- **Zaměření na těžbu dřeva.** V národním parku samozřejmě nelze těžit dřevo jako v obyčejném komerčním lese: turisty sem přitahuje právě příroda nepoškozená masovým kácením. Ale některá lesnická opatření se samozřejmě dočasně používají k převedení smrkových monokultur v nižších polohách na smíšené lesy. Ztráty z příjmu po snížení těžby dřeva jsou však mnohonásobně menší než zisky z turistického ruchu, které národní park přináší. Na Šumavě ovšem lesní hospodářství vždy dávalo práci

mnoha lidem. Zdaleka ne všichni z nich mohou hned teď využít nabídky pracovních příležitostí v turistice. Je proto nutné využít přechodného období k postupné změně poměru lidí zaměstnaných v lesním hospodářství a v cestovním ruchu. Vzhledem k rozsahu prací potřebných pro převedení smrcin na smíšené porosty ve druhých zónách národního parku nehrozí v nejbližších desetiletí omezení pracovních příležitostí v lesním hospodářství.

Dost bude tedy i práce v lesích národního parku. Musí se ovšem vyvarovat nešetrných zásahů. Zejména holosečné kácení samozřejmě zpochybňuje prestiž národního parku, a tím nepřímo snižuje počet návštěvníků, hlavně zahraničních turistů. Situace, kdy byla Šumava vyhlášena Světovým fondem pro ochranu přírody (WWF) za exemplární příklad parku jenom na papíře (tzv. etiketní podvod), by se už neměla opakovat.

- **Špatná daňová pravidla.** Obcím není umožněno z národního parku přímo profitovat, protože podnikatelé často sídlí jinde, a tedy neplatí daně na Šumavě. Daňový systém se proto musí změnit.
- **Šance zůstávají ležet ladem.** Zisky z ochrany přírody nepřijdou samy od sebe. Nezbytná jsou opatření, která by umožnila potenciál turistů využít. Nutné je hlavně doplnění chybějící infrastruktury a rozšíření nabídky služeb v obcích, které tvoří zázemí národního parku. K částečnému řešení by přispěla podpora přednostně místních lidí v drobném turistickém podnikání.

Využití ekonomického potenciálu národního parku na Šumavě závisí především na iniciativě lidí, kteří zde žijí. Nutná je také dobrá a trvalá spolupráce obcí se správou parku, kraji a ministerstvem životního prostředí.

foto Ivona Marčejková

foto Martin Vach

Průzkum potvrdil, že turistiku neohrožují uschlé stromy, nýbrž zbytečné řeči o katastrofě

Omyly o národním parku

Rozšiřování prvních zón zvýší nezaměstnanost.

Omyl. Rozšíří se sice plocha, kde se nebudou provádět lesnické zásahy. Avšak potřeba práce k převedení smrkových lesů na smíšené v nižších polohách druhé zóny parku je daleko větší, než jsou místní lidé schopni pokrýt.

Lesy se suchými stromy budou odpuzovat návštěvníky.

Omyl. Jde sice o rozšířený a zdánlivě pravděpodobný předpoklad – jenomže ve skutečnosti se děje pravý opak. Stačí se podívat na zkušenosti a čísla z německého parku Bavorský les. Návštěvnost rozsáhlých ploch lesů s uschlými stromy po kůrovcovém napadení nikterak neklesla. Naopak: turisté často uvádějí, že je další vývoj pralesovité džungle, která tady vzniká, zajímavá, a že se přijedou podívat znovu.

Obce v Bavorském lese se původně obávaly, že po ponechání přirozených proměn lesa, včetně jeho odumírání, dojde k poklesu návštěvnosti. Proto byl mezi turisty proveden podrobný průzkum, který má velmi povzbuzující výsledky [20]:

- Cíle dovolené nebyly ovlivněny: 98% turistů uvedlo, že se jejich očekávání naprosto nebo z velké části splnila. Obava, že mrtvé stromy nemohou lákat návštěvníky, se tedy nepotvrdila.
- Většina turistů (78%) plošné odumírání smrkových lesů vnímá – ale jen pro 3% znamenají znehodnocení zážitku z dovolené.
- Většina turistů udává, že na ně odumřelé porosty zapůsobily nebo jim byly nápadné.
- Pouze 9% turistů požaduje, aby se proti kůrovci v prvních zónách národního parku zasahovalo. Zajímavé je, že těchto lidí ubývalo, čím blíže odumřelým lesům byl průzkum prováděn. Jinými slovy: turisté, kteří odumřelý les viděli na

vlastní oči uvnitř, se jej nebojí; pokud o něm pouze slyšeli nebo jej viděli z dálky, jsou méně příznivě naladěni.

Průzkum potvrdil, že turistiku neohrožují přírodní proměny pralesovitých ekosystémů, nýbrž zbytečné řeči o katastrofě. Pokud se návštěvníci v novinách dočtou, že lesy s uschlými stromy znehodnocují národní park, nepřijedou sem. Pokud takový les sami uvidí, mají naopak chuť jej navštívit znovu.

Šumava nesplňuje mezinárodní kritéria pro národní park (kategorie II. podle IUCN), protože na Šumavě nejsou původní, člověkem nepozměněné pralesy.

Účelově šířený nesmysl. To by nemohl být lesní národní park nikde v Evropě. Nikde ve střední Evropě se nedochovaly rozsáhlejší komplexy původních lesů. Na Šumavě na rozdíl od řady jiných parků existuje řada menších ploch pralesů.

Ovšem pro zařazení území mezi národní parky (kategorie II. dle IUCN) není rozhodující výchozí stav, nýbrž záměry do budoucna a způsob péče (ochrana přírodních proměn pralesních ekosystémů).

Když expertní mise IUCN v roce 2003 varovala, že Šumava nesplňuje mezinárodní standardy pro národní parky, upozorňovala právě na nevhodné hospodaření: kácení kůrovcem napadených stromů v pralesovitých prvních zónách parku a rozsáhlé holoseče [21]. Odborníci ovšem rovněž upozornili, že budou-li dodržena zásadní doporučení (zvětšení a scelení prvních zón, uplatňování bezzásahového režimu na 30 až 40 % plochy národního parku do tří až pěti let, vyloučení holosečí v centrálních oblastech parku), zachová si Šumava statut mezinárodně uznávaného národního parku.

Prameny:

- [1] Silovský, V.: Pro přírodu i pro člověka, Šumava: Zvláštní číslo k 10. výročí vyhlášení Národního parku Šumava, Vimperk 2001
- [2] Správa NP a CHKO Šumava: Národní park – chráněná krajinná oblast – biosférická rezervace Šumava. Úvod, www.npsumava.cz/czech/index.html#uvod1, 29. 8. 2001
- [3] Plán péče Národního parku Šumava na období 2001–2010, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk 2000
- [4] Nationalpark und Tourismus. Daten, Fakten, Nationalpark Bayerischer Wald, 1999
- [5] Phillips, A. (ed.): Economic values of protected areas – Guidelines for protected areas, IUCN, Gland 1998
- [6] Kun, Z., PAN Parks, osobní komunikace, 22. 2. 2001
- [7] Syngé, H. (ed.): Parks for life. Action for protected areas in Europe, IUCN Commission on National Parks and Protected Areas, Gland/Cambridge 1994
- [8] Kiener, H.: Visitor management in the Bayerischer Wald National Park, 1996, nepublikováno
- [9] Sinner, K.H., osobní komunikace, 2003
- [10] Berghmans, D., Beverborg, D.g., Niewiadomska, A., Scherpenisse, F.: The Bialowieza Forest: a social-economic study on the importance of the natural resources of the Bialowieza Forest, within the Bialowieza Forest District and Masiewo, for the local communities, International Agricultural College Larenstein/PAN Parks, Bialowieza 1999
- [11] Scheuer, T., et Küpfer, I.: Was können Schutzgebiete in Alpenraum zur regionalwirtschaftlichen Entwicklung beitragen, Revue de géographie alpine, 2/1997
- [12] Zupan, S.: Ecotourism in Croatian national parks and their PAN Parks potential, MSc thesis, Department of Environmental Sciences and Policy Central European University, Budapest 2000
- [13] Vesely, E. T.: Marketing for national parks – a comparative study of Bieszczady (Poland), Slovensky raj (Slovakia) and Retezat (Romania) national parks, MSc thesis, Department of Environmental Sciences and Policy Central European University, Budapest 2000
- [14] von Zetten, M.: Method for assessment of the sustainable tourism potential – a pre-feasibility study, NHTV/PAN Parks, Breda 2000
- [15] Baumgartner, C.: Ökotourismus – Möglichkeiten und Chancen für die Region. Referát na semináři Nachhaltige Entwicklung der Grenzregion Öberösterreich – Südboehmen, Schlaegl, 4.–5. 10. 2004
- [16] van Leussen, J.: PAN Parks tourism product development. A strategy for tourism product development in and around PAN Parks, thesis, PAN Parks/Landbouwnivesiteit Ruimtelijke Planvorming, Zwolle 1999
- [17] OECD 1980 ex van Gemenen, W.: A sustainable dream? A study into the possibilities and constraints of sustainable tourism development in the Danube-Drava National Park, thesis, Netherlands Institute for Tourism and Transport Studies, Breda 1998
- [18] Michelsen, J., Hamm, U., Wynen, E., et Roth, E.: The European market for organic products: growth and development. Organic farming in Europe economics and policy volume 7, Universität Hohenheim, Hohenheim/Stuttgart 2000
- [19] Willer, H., et Youssefi, M.: Organic agriculture worldwide 2001. Statistics and future prospects, Stiftung Ökologie & Landbau, Bad Dürkham 2001
- [20] Sauda, M., et Pauli, B.: „Wir kommen wieder“ – Tote Bäume schrecken Gäste im Nationalpark nicht ab, Nationalpark 2/1998
- [21] Národní park Šumava: Zpráva o misi IUCN/WCPA, 22.–25. září 2002, IUCN 2003

A › Bratislavská 31, 602 00 Brno
T › 545 214 431
F › 545 214 429
E › info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Vydání tohoto informačního listu umožnila laskavá finanční podpora programu MATRA-KNIP a Nadace Partnerství.

Jaromír Bláha, září 2004.

Vydalo Hnutí DUHA.

Vytištěno na recyklovaném papíře.

Hnutí DUHA prosazuje takový národní park na Šumavě, který ochrání vzácnou horskou přírodu, zajistí prosperitu místním obcím a přitáhne turisty. Naše práce se neobejde bez finanční pomoci lidí, jako jste Vy: více na www.hnutiduha.cz/podpora.

Číslo účtu: 1348492389/0800.

Česká veřejnost chce žít ve zdravějším a čistějším prostředí. Hnutí DUHA proto navrhuje řešení ekologických problémů, jež přinesou konkrétní prospěch pro kvalitu života každého z nás. Úspěšně prosazuje účinná a realistická opatření, která omezí znečištění vzduchu a řek i produkci odpadů, umožní zachovat pestrou krajinu, snížit kontaminaci potravin a vody toxickými látkami či předejít globálním změnám klimatu. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, přípravu zákonů, kontrolu průmyslových firem, rady zákazníkům a domácnostem, výzkum, vzdělávání, právní kroky i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí na celostátní, místní i mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.